

Hoofdstuk 9.

“En toen viel het kaartenhuis ineen”

Inzichten uit woonpaden van financieel kwetsbare ouderen

Ariane Vanbellinghen, Eva Severens, Ann Petermans,
Liesbeth De Donder & An-Sofie Smetcoren

1. Inleiding

1.1 Zoals het klokje thuis tikt: belang van wonen bij ouder worden

Wonen is belangrijk voor de levenskwaliteit en het belang neemt toe wanneer we ouder worden (Boch et al., 2020). Zo toont onderzoek aan dat mensen in het algemeen 60 tot 70% van de tijd dagelijks binnenshuis doorbrengen; bij ouderen neemt dat toe tot ongeveer 80% (Matz et al., 2014; Sattari et al., 2023). Naast de vaststelling dat op latere leeftijd veel tijd in de woning wordt doorgebracht, woont men vaak al lange tijd in dezelfde woning. Ouderen hebben er heel wat herinneringen opgebouwd en zijn gehecht aan hun (t)huis (Rowles & Bernard, 2013). Ten slotte kan de vertrouwde woning een houvast bieden bij ingrijpende gebeurtenissen die vaker voorkomen bij het ouder worden, zoals een afname van mobiliteit, het ervaren van gezondheidsproblemen, het overlijden van een dierbare (Stones & Gullifer, 2016).

Ondanks het belang van de woning bij het ouder worden, is de woonsituatie niet altijd aangepast aan de noden om er comfortabel ouder te worden. De Vlaamse Woonsurvey toont bijvoorbeeld aan dat slechts 14,3% van de woningen in Vlaanderen aangepast is aan de verminderde mobiliteit of veranderende levensomstandigheden (Heylen & Vanderstraeten, 2019). Daarbij is het wel belangrijk om op te merken dat die cijfers berusten op een objectieve inschatting van de woning. Hoewel een objectieve beoordeling een woonsituatie als onvoldoende aangepast kan beschouwen, kan de bewoner er toch graag wonen, er zich thuis voelen en dus de woning niet als onaangepast ervaren. Zo toont een recente studie van de Koning Boudewijnstichting rond latere levenskeuzes aan dat slechts 20% van de 60-plussers hun woning ongeschikt acht om er op een comfortabele manier ouder te worden (Koning Boudewijnstichting, 2022).

1.2 Goed wonen, ook voor financieel kwetsbare ouderen

15,8% van de 65-plussers in België woont in een huishouden waarvan het totale beschikbare inkomen lager ligt dan de armoededrempel.¹ Kijken we naar een subjectieve beoordeling van armoede, dan geeft 12,6% van de 65-plussers aan dat het moeilijk is om de eindjes aan elkaar te knopen (Statbel, 2024). 13,1% van de 65-plussers en 15,4% van de 75-plussers geeft aan dat meer dan 40% van hun inkomen besteed wordt aan huisvestingskosten (Statbel, 2024).

Financieel kwetsbare ouderen hebben een grotere kans op onzekerheden over wonen. Zo blijkt uit de armoedebarmometer dat personen met een risico op armoede meer dan vier keer zoveel geconfronteerd worden met overmatige woonkosten² dan de totale bevolking en dat bijna de helft van de personen met een risico op armoede in aanraking komt met huisvestingsdeprivatie (wat gebaseerd is op indicatoren zoals een lekkend dak, gebrek aan ruimte en warm water) (POD maatschappelijke integratie, 2024).

Ouderen in een financieel kwetsbare situatie die huren op de private huurmarkt hebben een nog groter risico tot bijkomende onzekerheden. Oudere private huurders met een laag inkomen wonen vaker in minder kwalitatieve woningen en ervaren meer betaalbaarheidsproblemen dan ouderen die eigenaar zijn en/of huren op de sociale woningmarkt. Zo tonen cijfers van de Vlaamse Woonsurvey dat 71% van de oudere, private huurders meer dan een derde van het inkomen uitgeeft aan wonen. Bij de sociale huurders is dat 25% en bij eigenaars 8,5% (Heylen & Vanderstraeten, 2019). Bovendien ervaren oudere, private huurders meer stress en minder woonzekerheid³ (De Decker & Volckaert, 2020).

Ook blijkt dat ouderen met een beperkt inkomen, zowel huurders als eigenaars, minder vaak de woning aanpassen. Daarvoor bestaan verschillende oorzaken. Zo getuigen zowel private als sociale huurders in het onderzoek van De Decker & Volckaert (2020) over de stroeve relatie met de verhuurder die de nodige herstellingen vaak niet uitvoert, waardoor herstellingen en/of aanpassingen op zich laten wachten of onvolledig gebeuren. Anderen geven aan het heft in eigen handen te nemen en pakken zelf kleine of zeer noodzakelijke aanpassingen aan, of schakelen hun netwerk in. Natuurlijk beschikt niet iedereen over een informeel netwerk, de nodige daadkracht of financiële middelen om dat zelf te bekostigen (De Decker & Volckaert, 2020). Die drempels om de woning aan te passen gelden niet alleen voor oudere huurders. Zo is er de stelling *asset rich, income poor* die stelt dat hoewel eigenaars rijk zijn door een eigen woning te hebben, ze ook kunnen stoten op financiële drempels om de woning aan te passen naar hun noden en wensen. Zeker bij ouderen komt dat vaak voor (De Decker, 2013; De Witte et al., 2012).

1.3 *Housing pathways*: de nood aan een levensloopperspectief

Bestaand onderzoek (Burgess & Morrison, 2016; Michelle et al, 2022; Stone, 2020; Weeks & LeBlanc, 2010) bij ouderen geeft antwoorden op vragen als: Hoe ervaren financieel kwetsbare ouderen hun woonsituatie 'op dit moment'? Welke drempels ervaren ouderen 'nu' binnen de woonomgeving? Wat kan er veranderen om de 'huidige' woonsituatie te verbeteren? Maar door alleen de huidige woonomstandigheden en woonervaringen te onderzoeken, zonder rekening te houden met de volledige levensloop, wordt het dynamische karakter van wonen onderbelicht.

Door alleen de huidige woonomstandigheden en -ervaringen te onderzoeken, zonder rekening te houden met de levensloop, wordt het dynamische karakter van wonen onderbelicht.

Housing careers en *housing pathways* zijn twee concepten die binnen onderzoek naar woonverleden vaak aan bod komen (Skobba, 2023). Kendig (1984) verwijst met de term *housing careers* naar de op-eenvolging van woningen waar mensen tijdens hun leven wonen. Woningbezit wordt in dat geval vaak gezien als een ideale eindtoestand en is het resultaat van een rationele keuze (Segers & De Decker, 2011; Sohaimi et al., 2017). Hoewel het concept *housing careers* nog populair is – voornamelijk binnen kwantitatief onderzoek (Haan & Perks, 2008; Herbers et al., 2014; Vanhoutte et al., 2017) – krijgt het ook verschillende kritieken.

Een eerste kritiek wijst op het normatieve karakter van *housing careers* (Coulter, 2023). Het woord 'carrière' gaat uit van een opwaartse beweging in termen van woonkwaliteit (Beer & Faulkner, 2011). De 'carrière' heeft een bovenkant (eengezinswoning in een aangename buurt) en een onderkant (een private huurwoning in een slechte buurt) (Meeus & De Decker, 2015; Sohaimi et al., 2017). Die opwaartse beweging maken is niet vanzelfsprekend. Zo toont onderzoek naar het woonverleden van oudere kwetsbare huurders in Nieuw-Zeeland aan dat hun woonverleden eerder gekenmerkt wordt door afwisselende periodes van goede en slechte woonomstandigheden, waar de 'ideale' eindtoestand zelden bereikt wordt (Bates, 2020).

Ten tweede focust het concept van *housing careers* voornamelijk op objectieve kenmerken, zoals eigenaarschap, grootte en kwaliteit van de woning, en dus bezit van ruimte als vermogen, waardoor subjectieve ervaringen minder aan bod komen (Clapham, 2005; Coulter, 2023). Zo wordt verhuizen naar een kleinere woning gezien als een neerwaartse beweging, terwijl dat voor de bewoner niet zo hoeft te zijn (Smetcoren et al., 2017).

Een derde kritiek op *housing careers* is dat het geen of een beperkt inzicht geeft in de tegenslagen die mensen meemaken in hun leven, zoals beperking van inkomen, het verlies van een naaste, een scheiding enzovoort. Vooral bij financieel kwetsbare ouderen, die vaker negatieve gebeurtenissen gedurende het leven ervaren (Bates, 2020), is het belangrijk om te onderzoeken hoe die gebeurtenissen op jongere leeftijd van invloed

kunnen zijn op het latere (woon)leven. Zo blijkt uit een onderzoek naar de levensloop van vrouwen in preciaire woonomstandigheden in Australië dat – hoewel dat soort van ingrijpende gebeurtenissen een langdurige impact hebben op hun leven – het net de interactie van structurele en persoonlijke omstandigheden tijdens de levensloop is die resulteert in woononzekerheden op latere leeftijd (Petersen & Tilse, 2023).

Om op bovenstaande kritiek tegemoet te komen, geven we de voorkeur aan Claphams *housing pathway framework*. Een *housing pathway* of woonpad wordt gezien als “*patterns of interaction (practices) concerning house and home, over time and space*” (Clapham, 2005, p. 27). Die definitie van een woonpad verschilt dusdanig met *housing careers*: waar het concept *housing careers* te situeren valt binnen het positivistische denken, is het *housing pathway framework* gebaseerd op het sociaal constructivisme. De woonmarkt wordt niet meer gezien als objectieve realiteit die ieder individu op dezelfde manier ervaart. Het framework gaat uit van constant veranderende percepties en attitudes bij het individu ten aanzien van wonen (Sohaimi et al., 2017; Coulter, 2023). In onderzoek naar woonpaden is meer ruimte voor verschil en dynamiek dan bij *housing careers* en de verbondenheid met andere levensdomeinen zoals werk en relaties komt meer op de voorgrond (Meeus & De Decker, 2015). Waar *housing careers* een opwaartse of neerwaartse beweging beschrijven, maakt *housing pathways* geen aannames over een richting. Eigenaarschap wordt niet automatisch hoger gepositioneerd dan huurder zijn (Coulter, 2023). Bovendien maakt de definitie een verschil tussen een huis en een thuis. De nadruk ligt zo ook op de subjectieve betekenis van wonen (Clapham, 2005). De woning is niet langer een neutrale ruimte zonder betekenis, maar krijgt vorm en inhoud door de betekenis die het individu eraan geeft (Rowles & Bernard, 2013).

Voorliggend onderzoek vertrekt vanuit de volgende vaststellingen: het belang van wonen neemt toe naarmate men ouder wordt; financieel kwetsbare ouderen worden vaak geconfronteerd met preciaire woonsituaties, maar onderzoek naar de woonpaden van die groep blijft schaars (Bates, 2020). Deze studie wil dan ook inzicht krijgen in de woonpaden van financieel kwetsbare ouderen en stelt de vraag (1) hoe de woonpaden van financieel kwetsbare ouderen eruitzien en (2) wat de woonpaden van financieel kwetsbare ouderen beïnvloedt. Zowel het woonverleden, de huidige woonsituatie als de toekomstige woonsituatie worden daarbij belicht.

2. Onderzoeksopzet

2.1 HOUSE-project: onderzoeksopzet

Dit onderzoek kadert binnen het FWO-SBO HOUSE-project (2021-2025), dat onderzoek voert naar de relatie tussen wonen en subjectief welbevinden. Het betreft een interdisciplinaire samenwerking tussen Universiteit Hasselt (Faculteit Architectuur en Kunst, ArcK, Designing for More), Vrije Universiteit Brussel (Society & Ageing Research Lab), en PXL (Smart ICT). Voor de studie werd beroep gedaan op het kwalitatieve onderzoek

dat binnen HOUSE werd afgerond in december 2023. In totaal werden 70 levensloopinterviews afgenomen met huidige (60+) en toekomstige ouderen (45+), waarbij de levensverhalen-methodiek van McAdams (2001, 2008) werd toegepast. Die methodiek is erop gericht om via zeven stappen de levenservaringen en het persoonlijke verhaal van een individu beter te begrijpen, waaronder belangrijke gebeurtenissen, uitdagingen en transitiemomenten (Switsers e.a., 2021). Binnen HOUSE werd die methodiek aangepast en toegespitst op de woongeschiedenis, met aandacht voor het subjectieve welbevinden van de persoon. Deelnemers werden gevraagd om na te denken over hun woonervaringen tijdens het leven en de betekenis die ze hechten aan verschillende aspecten van hun woonomgeving (zie ook Smetcoren et al., 2024).

2.2 Selectie deelnemers

In dit hoofdstuk focussen we op vijftien financieel kwetsbare 60-plussers die in het kader van het HOUSE-project werden geïnterviewd in Vlaanderen (zie tabel 1). De deelnemers werden beschouwd als financieel kwetsbaar wanneer ze op het moment van deelname aan het onderzoek (1) een beschikbaar inkomen hebben dat lager ligt dan de armoededrempel (1.450 euro voor alleenstaande en 1.999 euro voor samenwonenden) en/of (2) zelf aangeven moeilijk tot zeer moeilijk rond te komen op het einde van de maand.⁴

Tabel 1. Overzicht deelnemers.

		Alleenstaand (N = 4)	Samenwonend (N = 11)
leeftijd	60-69 jaar	3	7
	70-79 jaar	0	3
	80+	1	1
gender	man	2	4
	vrouw	2	7
eigenaarschap	eigenaar	2	2
	private huurder	0	1
	sociale huurder	2	8
woonvorm	gezinswoning	2	6
	appartement	2	4
	collectief wonen	0	1
objectief gezinsinkomen	€ 500-€ 999	0	1
	€ 1.000-€ 1.499	2	1
	€ 1.500-€ 1.999	2	7
	€ +2.000	0	2
subjectief ²⁰ gezinsinkomen	(eerder) makkelijk	0	4
	eerder moeilijk	2	3
	(zeer) moeilijk	2	2
	zeg ik liever niet	0	2

2.3 Analysestrategie

Een toegepaste versie van de *Qualitative Analysis Guide* of Leuven (QUAGOL) werd gebruikt als analysemethode, met behulp van MAXQDA-software en momenten van reflectie met de coauteurs (De Casterlé et al., 2012). De QUAGOL-gids bestaat uit twee fases: een voorbereidend codeerproces en het eigenlijke codeerproces. Tijdens het voorbereidende codeerproces werden de interviews gelezen en werd van elk interview een narratieve samenvatting ontwikkeld. Nadat ervaringen en kritische reflecties werden gedeeld, werd ook van ieder interview een conceptuele samenvatting opgesteld (gebaseerd op de eerder gemaakte narratieve samenvattingen). Die fase werd gevolgd door een *fitting-test*, waar de volgende vragen werden gesteld: Bieden de concepten uit de conceptuele samenvattingen een antwoord op de onderzoeksvragen? Kunnen die concepten gekoppeld worden aan de data uit de interviews? Tijdens het eigenlijke codeerproces werden alle interviews gecodeerd met behulp van MAXQDA-software. Die methode van analyse zorgde ervoor dat we een beter zicht kregen op de rode draden en de persoonlijke verhaallijnen. Ook de koppeling van wonen met andere levensdomeinen kwam op die manier meer op de voorgrond. De resultaten worden hieronder geïllustreerd met quotes uit de rijke verhalen van de ouderen. Namen zijn steeds fictief.

3. Resultaten

Box 1. De woonverhalen van Marcel en Louise als voorbeeld.

Marcel (eigenaar van zijn woning, 84 jaar, alleenstaand)

Marcel verhuist in zijn leven zo'n tien keer van de ene huurwoning naar de andere. Hoewel de kwaliteit van de woningen vaak tegenvalt en hij problemen ervaart als huurder (bv. de woning niet kunnen aanpassen aan de eigen wensen, de verhuurder die zomaar binnenkomt) kan hij zich altijd makkelijk aanpassen aan nieuwe situaties. Na lang gehuurd te hebben, besluiten hij en zijn vrouw om rond hun veertigste zelf een woning te bouwen. Hij bouwt alles zelf. Vanaf dan heeft hij eindelijk een eigen woning waar hij trots over kan vertellen. Op financieel vlak begint het moeilijker te worden wanneer hij na een arbeidsongeval zijn werk in de bouwsector verliest. Daarbovenop wordt op hetzelfde moment zijn vrouw ziek en geraken hun financiële reserves op, onder andere door hoge ziektekosten. Na het overlijden van zijn vrouw staat Marcel er alleen voor. De onderhoudskosten van zijn woning blijven hoog, waardoor hij genoodzaakt is om dingen op te geven die hij vroeger graag deed. De danslessen en op café gaan zitten er niet meer in. Het blijft voor hem een vraagteken wat er met hem gebeurt als hij zorgafhankelijk wordt. Vooral het financiële aspect en het feit dat hij alleen is, baren hem zorgen. Marcel geeft aan zich eenzaam te voelen en overweegt om te verhuizen naar een assistentiewoning, maar hij weet zeker dat hij dat niet kan betalen. Hij probeert zijn woning te verkopen, maar er wordt telkens

te weinig geboden. Met dat geld zou hij een assistentiewoning niet kunnen betalen: "Dan zou ik niet te lang meer mogen leven." Hij legt zich neer bij het feit dat hij waarschijnlijk alleen in zijn huis zal blijven wonen.

Louise (sociale huurder, 62 jaar, alleenstaand)

Louise groeit op in een sober huis. Ondanks het gebrek aan comfort is ze er gelukkig dankzij de aanwezigheid van haar moeder, maar dat verandert wanneer haar moeder overlijdt. Haar vader hertrouwt snel en ze verhuizen. Hoewel het nieuwe huis veel luxueuzer is, voelt ze zich eenzaam. Ze loopt weg van huis wanneer ze 22 jaar is en verhuist naar een kleine studio, met de hulp van het OCMW. Ze leeft sober, maar ze is gelukkig dankzij de vrijheid die ze voor het eerst ervaart. Wat later leert ze haar man kennen, die het financieel goed heeft. Na een korte huurperiode kopen ze samen een villa, maar Louise voelt zich er niet thuis. Door haar zware rugzak scheidt ze uiteindelijk van haar man en verhuist ze naar een kleine woning op de private huurmarkt. Louise voelt zich opnieuw gelukkig, maar een chronische ziekte verplicht haar om te stoppen met werken, waardoor ze verder moet met een lager inkomen. Door die financiële zorgen kiest ze er zelf voor om de overstap te maken naar een sociale huurwoning. Het is de plek waar ze nu al het langst woont (23 jaar) en ze is eraan gehecht. Hoewel ze geen eigenaar is, voelt de plek wel helemaal van haar. Toch valt de buurt tegen. Ze wil graag verhuizen, maar ze beseft dat ze geen financiële middelen heeft om te verhuizen naar waar ze wil. Ze heeft een aanvraag gedaan voor een nieuwe sociale woning en ze weet dat ze dus waarschijnlijk zal verhuizen, maar naar waar weet ze niet. "Ik ben gebonden aan sociale woningen en veel keuze is er niet."

3.1 Hoe zien de woonpaden van financieel kwetsbare ouderen eruit?

De verhalen van Marcel en Louise in box 1 geven een beeld van de verscheidenheid in de vijftien woonverhalen van financieel kwetsbare ouderen. In de woonpaden zagen we drie rode draden terugkomen: (1) frequente en onvrijwillige verhuisbewegingen, (2) een sociale huurwoning biedt stabiliteit, (3) onaangepaste woningen van lage kwaliteit versus woontevredenheid.

3.1.1 Frequentie en onvrijwillige verhuisbewegingen

Analyses van de woonverhalen van de deelnemers tonen aan dat men tot zover gemiddeld zes verschillende woningen heeft gehad, met een minimum van vier en een maximum van elf. Hoelang ze in iedere woning gewoond hebben, varieert sterk, maar in het algemeen is de verhuisfrequentie het hoogst tijdens de jeugd en de jongvolwassenheid. Deelnemers geven aan dat frequent verhuizen ervoor gezorgd heeft dat ze zich makkelijker kunnen aanpassen aan nieuwe situaties en zich minder gebonden voelen aan een woning. Nadelig zijn de stress en de financiële kosten die een verhuis met zich

meebrengt. Die negatieve ervaringen werden opvallend meer aangekaart bij recente verhuisbewegingen op latere leeftijd. Verder kwam het vrijwillige – of eerder onvrijwillige – karakter van een verhuis aan bod. Meerdere sociale huurders maakten een ‘verplichte uithuiszetting’ mee, wegens renovaties van de sociale woonwijk. Hoewel die deelnemers nadien best tevreden waren met de woning waar ze terechtkwamen, waren er toch ook heel wat frustraties, vooral over het gebrek aan inspraak in de beslissing van de woonmaatschappij:

Ik droomde van een huis en omdat ze zeiden ‘je mag hier altijd blijven wonen’, hebben we geen huis gekocht. Het ergste is psychisch, ik kon nachten niet slapen, dat je niet weet waar je belandt. Ik wil hier in die omtrek blijven. Je moet een keer iemand die 42 jaar in een huis woont, zeggen dat ze weg moet. (Clarisse, 62 jaar, sociale huurder, samenwonend)

3.1.2 Een sociale woning biedt stabiliteit

Van de deelnemers die sociale huurder zijn, groeide de helft ook op in een sociale woning. De andere helft groeide niet op in een sociale woning, maar eenmaal ze terechtkwamen op de sociale huurmarkt bleven ze er wel voor altijd. De verhuis naar een sociale woning zorgde voor stabiliteit, aangezien die deelnemers voordien vaak op verschillende plaatsen hadden gewoond. Hoewel er slechts één respondent huurde op de private huurmarkt op het moment van het interview, blijkt het grootste aantal woningen uit de woonpaden van de deelnemers (private) huurwoningen te zijn. Uit de woonverhalen bleek ook dat de deelnemers die op dit moment eigenaar zijn, vaak eerst lang een woning huurden en pas na voldoende middelen gespaard te hebben een woning kochten.

3.1.3 Woonkwaliteit en tevredenheid

De verhalen tonen aan dat minder kwaliteitsvolle woningen een rode draad zijn doorheen het woonverhaal van verschillende deelnemers. Het gebrek aan kwaliteit in de woning uit zich door bijvoorbeeld slechte isolatie, krappe woningen, aanwezigheid van schimmel of amper zonlicht. Dat speelt zich vaak al van jongs af aan af, maar ook op latere leeftijd komt het zeker nog voor. Zo getuigt Louise over de woning in haar kindertijd en over haar huidige woning:

Daar was geen ingerichte keuken, geen badkamer, een toilet buiten. Basic en primitief. De was gebeurde in een zinken kuip. In die kuip moesten wij ook iedere zaterdag in bad, in hetzelfde water. (Louise, 62 jaar, sociale huurder, over de woning in haar kindertijd)

Als ik hier een tijdje weg ben en ik kom hier binnen, dan ruik ik vocht en schimmel. (Louise, over de huidige woning)

Naast de woning haalden een aantal deelnemers ook de minder goede locatie aan. Zo waren heel wat van de woningen – volgens hen – gesitueerd in onaangename buurten.

Er zijn ook deelnemers die naar eigen zeggen wel in een kwalitatieve woning wonen. Uit de woonverhalen blijkt dat men vaak in een betere woonsituatie terecht komt door een belangrijke levensgebeurtenis met verhuis als gevolg, zoals gaan samenwonen nadat ze een relatie aangaan of een sociale woning toegewezen krijgen.

Toch wordt een kwaliteitsvolle woning niet altijd gezien als de ideale woonsituatie. Verschillende deelnemers voelen zich gelukkig in hun 'slechte' woning en geven aan zich ongelukkig te voelen in hun meer comfortabele woning. Oorzaken daarvoor kunnen zeer verschillend zijn, maar hebben vaak te maken met familiale en sociale relaties, ingrijpende gebeurtenissen of de directe woonomgeving. Ook kan eenzelfde woning op verschillende momenten anders ervaren worden, zoals in het verhaal van Marcel. Hij beschouwt de bouw van zijn woning, waar hij samen met zijn vrouw woonde, als de gelukkigste periode uit zijn leven. Wanneer zijn vrouw overlijdt en hij gezondheidsproblemen ervaart, verandert het geluksgevoel over de woning.

3.2 Wat beïnvloedt de woonpaden van financieel kwetsbare ouderen?

In de woonverhalen van de deelnemers vinden we drie centrale thema's terug: (1) ingrijpende gebeurtenissen en de verwevenheid met andere levensdomeinen, (2) (niet) zelf kunnen kiezen en (3) omgaan met woontegenslagen.

3.2.1 Ingrijpende gebeurtenissen en de verwevenheid met andere levensdomeinen

Doorheen de verhalen kwamen veel levensgebeurtenissen naar boven die een significante invloed hadden op het woonverhaal van mensen. Een veelvoorkomende gebeurtenis was bijvoorbeeld ziekte. Het woonverhaal van Louise toont aan hoe plots ziek worden een gebeurtenis is die haar woon- en leefsituatie ingrijpend beïnvloedde. Door ziekte moest ze stoppen met werken, waardoor haar inkomen afnam en ze voor altijd "gebonden werd" aan de sociale huurmarkt. Die ingrijpende gebeurtenis is dus beslissend geweest voor haar woonpad. Een andere gebeurtenis, waar meerdere deelnemers over getuigen, is hoe een nieuwe relatie zorgde voor meer financiële ruimte, wat zorgde voor meer woonzekerheid en toegang tot kwalitatieve woningen. Zoals bij Yvonne:

Doorheen de verhalen kwamen veel levensgebeurtenissen naar boven die een significante invloed hadden op het woonverhaal van mensen.

Dan leerde ik mijn man kennen en op drie, vier maanden woonden wij samen. Dat merkte dat ik met iemand iets kon opbouwen. We hadden een kindje en het fijne was dat wij dan midden van het centrum gingen wonen, daar was alles dichtbij: de school,

de crèche, de balletschool. Dat was zo'n ruim appartement dat mijn oudste fietste door het huis. Ik was ook blij dat ik elke dag volk zag in de buurt, ik ben een sociaal mens. (Yvonne, 64 jaar, huurder sociale woning, alleenstaand)

Andere levensgebeurtenissen zijn een naaste die sterft of ziek wordt, gezondheids- en mobiliteitsproblemen, jeugdtrauma's of een scheiding. Verschillende deelnemers geven aan hoe scheiden een reeks van gebeurtenissen op gang bracht. Zo geeft Yvonne aan hoezeer haar leven veranderde na de scheiding:

Het financiële was het probleem. Toen we uit elkaar gingen, viel het kaartenhuis ineen. Ik was mijn huis kwijt, ik was mijn inkomen kwijt, want ik kon niet meer als zelfstandige werken. Ik kon zelfs niet gaan huren, want ik had geen vast werk. Voor mij was het toen heel akelig. (Yvonne, 64 jaar, huurder sociale woning, alleenstaand)

Het gaat daarbij niet enkel om persoonlijke gebeurtenissen. Ook externe structuren en beslissingen, zoals politieke maatregelen die leiden tot verplichte uithuiszetting of toewijzingscriteria die zorgen voor toegang tot sociale woning, markeren vaak een nieuw hoofdstuk in het woonpad van mensen.

3.2.2 (Niet) zelf kunnen kiezen: 'het mes op de keel'

Een van de deelnemers koos er samen met haar man bewust voor om hun woning te verkopen en als private huurders een appartement te huren in een co-housingproject. Ze getuigt over de voordelen die ze nu ervaart. Er valt een last van haar schouders omdat er minder onderhoud is, ze heeft meer financiële ruimte en geniet van de voordelen van een co-housing:

Dus ik heb een tijd getwijfeld, maar dan hebben we besloten om te verkopen. Geen moment spijt van gehad. Ik wou die ballast weg. Ik ben hier graag. Als ik hier vertrek en ik ga naar beneden, ben ik al twee of drie mensen tegengekomen. Je hebt hier een tuin, dat had ik vroeger niet. Je hebt grote ramen, het is allemaal goed geïsoleerd, je hebt die vloerverwarming. (Marian, 65 jaar, private huurder, samenwonend)

Maar die bewuste, positieve keuze hoorden we bij de andere deelnemers amper. Eerder werd al aangehaald dat een groot deel van de deelnemers meerdere keren terechtkwam in een minder kwalitatieve woning die niet voldeed aan hun noden. De woning was dan ook vaak niet geheel een vrije keuze, maar eerder een keuze te wijten aan hun beperkte budget, en aan de ingrijpende gebeurtenissen die ze meemaakten, zoals wegvloeden van huis of een relatiebreuk, waardoor mensen op korte tijd en met een beperkt budget een woning moesten vinden.

Toen we uit elkaar gingen, wist ik dat het moeilijk ging zijn om iets te vinden waar ge u goed zou voelen, waar ge graag woont en dat betaalbaar was. Toen ik verhuisde wou ik een klein huisje met een tuintje, maar dat ging niet, want huizen met een tuintje waren

onbetaalbaar rond Hasselt. Dus ik heb toen geforceerd dit genomen omdat ik anders op straat stond. (Yvonne, 64 jaar, huurder sociale woning, alleenstaand)

Voorals sociale huurders haalden het gebrek aan keuze meerdere keren aan, omdat ze de voorgestelde woningen maar een beperkt aantal keer mogen weigeren, anders komt hun recht op een sociale woning in het gedrang. Dat veroorzaakt vaak het gevoel van het 'mes op de keel'. Bovendien wil niet iedereen op de sociale huurmarkt blijven, omdat er op de private markt betere woningen zijn. Maar huren op de private huurmarkt wordt vaak als een onmogelijke optie gezien wegens te hoge huurprijzen:

Ik was genoodzaakt om naar een sociale woning te gaan. Als ik in dat ander huisje bleef wonen, moest ik de helft van mijn inkomen aan de huur betalen. Met drie kinderen, dat is onmogelijk. Dus ik had geen andere keuze. (Louise, 62 jaar, vrouw, sociale huurder)

Deelnemers getuigen ook dat het vaak kiezen is: kiezen tussen wonen en leven. Zo geven ze aan dat de onderhoudskosten en de maandelijkse afbetaling van hun woning gevolgen hebben op hun leefsituatie. Enkelen geven aan moeilijk rond te komen op het einde van de maand en besparen daardoor vaak op vrijetijdsactiviteiten. Zowel eigenaars als huurders geven in de interviews aan dat ze prioriteiten stellen: dringende kosten, zoals huur of afbetaling, krijgen voorrang en minder noodzakelijke kosten, zoals meubels vervangen, worden uitgesteld:

Ik heb ongeveer 1.280 euro. Ik betaal 520 aan mijn appartement, dat is een serieus bedrag voor een klein inkomen. Geen terrasjes, niet op restaurant gaan, niet op vakantie gaan ... Het is een stuk inboeten, maar dan denk ik 'ja, het zal altijd iets zijn'. (Yvonne, 64 jaar, huurder sociale woning, alleenstaand)

Ook als het gaat over de toekomst, geven de deelnemers vaak aan wel weg te willen, maar daar de mogelijkheid niet toe te hebben. Meerdere deelnemers zouden in de toekomst willen verhuizen omwille van de volgende redenen: de woning is te groot, er zijn te veel gebreken in de woning, de woning ligt te afgezonderd, ze zijn niet tevreden over de buurtbewoners en als ze zorgafhankelijk worden, is de woning niet langer geschikt. De hoge kostprijs van een serviceflat of een woonzorgcentrum wordt door vrijwel alle deelnemers aangegeven als reden om niet te verhuizen naar hun gewenste woonsituatie. Ook het feit dat niet alle gewenste woonopties in de buurt liggen en het feit dat ze niet op de hoogte zijn van wat er beschikbaar is, zijn drempels. De deelnemers die in de toekomst wel in hun woning willen blijven, geven aan dat dat alleen kan als er aanpassingen gebeuren of als ze beroep kunnen doen op inwonende zorg of zorg aan huis. Ook dat hangt af van de financiële haalbaarheid. De toekomstige woonsituatie blijft voor veel deelnemers een vraagteken:

Ik ben al gaan informeren in de buurt voor ergens anders te gaan wonen, maar ik heb het opgegeven. Ik zou in zoiets willen wonen, senioren op kot noemt men dat. Maar dat bestaat hier niet. Ik heb opgesomd wat soorten woningen dat je allemaal hebt, veertien verschillende soorten. Ik denk ook dat je financiën moet hebben. Ik denk dat ik moet

kiezen en dat de keuze gemakkelijk zal gemaakt zijn en dat er niets van in huis zal komen. (Amandine, 76 jaar, eigenaar, alleenstaand)

Ik droom ervan om deze woning te renoveren. Ik zou graag nog wat verbeteringen in mijn huis willen brengen, maar dat is financieel moeilijk. Ik heb aan pensioensparen gedaan en ik ga daar een bepaald bedrag krijgen als ik op pensioen ga en dat zou ik kunnen investeren voor de buitenkant, zo rolluikjes, voor de zonwering te plaatsen. (Yvonne, 64 jaar, huurder sociale woning, alleenstaand)

3.2.3 Omgaan met woontegenslagen

De deelnemers gaan op twee manieren om met tegenslagen op het vlak van wonen. Zo gaan ze actief reageren en dus zelf actie ondernemen om problemen op te lossen. Eigenaars voeren zelf herstellingen of aanpassingen uit aan hun woning omdat professionele hulp volgens hen vaak te duur is. Sociale huurders vertellen dat de woonmaatschappij niet altijd de nodige herstellingen doet en dat ze ook zelf aan de slag gaan. Voor herstelwerken wordt soms ook beroep gedaan op het sociale netwerk, maar dat blijkt niet voor iedereen een optie te zijn:

Er is niemand die mij komt helpen. Ik heb vier kinderen, maar ik ben op mijn eigen. Al wat dat er moet gebeuren in huis doe ik zelf. (Marcel, 84 jaar, eigenaar, alleenstaand)

Door gebonden te zijn aan financiële beperkingen geven verschillende deelnemers aan dat ze creatief omgaan met oplossingen bedenken. Zo haalt een respondent aan dat ze de badkamer amper gebruikt omdat het verbruik daar te hoog is. Daardoor spendeert ze meer tijd in haar keuken tijdens haar dagelijkse verzorging. Een andere respondent compenseert het gebrek aan zonlicht door vroeger op te staan om te genieten van natuurlijk licht.

Ten slotte zijn er deelnemers, vooral alleenstaanden, die aangeven professionele hulp in te schakelen en te betalen (ook sociale huurders). Hierbij werden diensten zoals het CAW of het OCMW genoemd:

Ik heb dan hulp gezocht, ergens gaan praten met een centrum voor algemeen welzijn en die mensen hadden mij gezegd: "Ge moet toch proberen uw beste beentje vooruit te zetten als ge naar een wooncentrale of een immokantoor gaat." En dat is gelukt. (Yvonne, 64 jaar, huurder sociale woning, alleenstaand)

Het grootste deel van de deelnemers blijft eigenlijk vrij passief bij hun (woon)problemen. Ze aanvaarden de huidige (onaangepaste) woonsituatie, of ze minimaliseren de gebreken in de woning door ze te vergelijken met nog slechtere situaties in het verleden:

Ik ben iemand hè ... de dingen die ik kan veranderen, wil ik veranderen. De dingen die je niet kunt veranderen, moet je loslaten. Als mensen beperkte keuze hebben, dan is het de kunst van dat te aanvaarden en daar heb ik jaren over gedaan. (Louise, 62 jaar, sociale huurder, alleenstaand)

4. Discussie

Dit onderzoek belichtte de woonpaden van financieel kwetsbare ouderen. Daarbij werden twee onderzoeksvragen bestudeerd: (1) Hoe zien de woonpaden van financieel kwetsbare ouderen eruit? (2) Wat beïnvloedt de woonpaden van financieel kwetsbare ouderen? Om die vragen te beantwoorden, werden de woonverhalen van vijftien financieel kwetsbare ouderen geanalyseerd. Vanuit de resultaten willen we drie boodschappen scherpstellen.

Ten eerste werd (opnieuw) duidelijk hoe woonpaden van financieel kwetsbare ouderen gekenmerkt worden door een groot aantal (huur)woningen van slechte kwaliteit en een hoge verhuisfrequentie. Dat komt overeen met de literatuur dat financiële kwetsbaarheid gepaard gaat met een groter risico om geconfronteerd te worden met huisvestingsdeprivatie en dat huurders een armoederisico kennen dat hoger ligt dan dat van eigenaars (POD maatschappelijke integratie, 2024). Frequent verhuizen gaat gepaard met stress, onzekerheid, hoge financiële kosten en zich minder verbonden voelen met de woonomgeving. Bij de inschatting van de 'kwalitatieve woonsituatie' is het belangrijk om niet enkel te kijken naar de objectieve kwaliteit van de woning, of wat er normatief beschouwd wordt als 'een goede woning'. Denk aan Louise, die verhuist van een villa naar een kleine studio en zich daar veel gelukkiger voelt. Ook de familieband (tijdens de jeugd jaren), relatie(problemen) of ingrijpende gebeurtenissen (zoals het verlies van een naaste) zijn doorslaggevend in hoe de bewoner de kwaliteit van de woning ervaart.

Ten tweede willen we wijzen op de verwevenheid tussen wonen en andere levensdomeinen. Wanneer men terechtkomt in een woning van goede kwaliteit en daar ook lange tijd kan blijven, markeert dat vaak de start van een nieuw hoofdstuk. Toegang tot een kwalitatieve woning wordt bij veel deelnemers gezien als een nieuwe start, waarna een zware periode afgesloten kan worden, en niet alleen op woonvlak. Woonpaden van financieel kwetsbare ouderen raken immers verschillende andere levensdomeinen: wonen, vrije tijd, welzijn, werk, inkomen, relaties ... zijn verbonden met elkaar, op een cumulatieve manier. Denk aan het verhaal van Yvonne en het kaartenhuisje dat in elkaar valt (de scheiding zorgt ervoor dat ze haar woning kwijt is en haar inkomen, de zoektocht naar een woning gaat daardoor moeilijk enzovoort). Eén negatieve gebeurtenis kan leiden tot een cumulatie van tegenslagen voor de woon- en de leefsituatie van een persoon. Wonen kan daarom als beleidsdomein niet zomaar los gezien worden van andere beleidsdomeinen. Het is meer dan enkel een 'woon'probleem.

Ten derde willen we kritische bedenkingen plaatsen bij het huidige discours van 'anticiperend gedrag', 'moving in time' en 'vroeger nadenken over later'. Er wordt gesteld dat ouderen niet zouden moeten wachten tot de huidige woning te groot, te moeilijk te onderhouden of niet meer in lijn is met hun fysieke mogelijkheden om er iets aan te doen. Uit onderzoek (Koning Boudewijnstichting, 2022) blijkt dat de renoveer- en verhuisbereid van ouderen vanaf de leeftijd van 75 jaar stevig daalt. Daaruit besluit men dat ouderen proactiever moeten zijn in het verhuizen, vroeger moeten nadenken over 'waar en hoe wil ik wonen later', en daarnaar plannen en handelen. Dat sluit zeer sterk aan bij het klassieke concept van *housing careers* en gaat uit van een ambitieus en

rationeel individu dat in staat is om eigen keuzes te maken (Coulter, 2023; Sohaimi et al., 2017). Maar uit onze resultaten blijkt heel duidelijk dat niet iedereen de mogelijkheid heeft om keuzes te maken die in lijn zijn met de eigen noden en behoeften. Het gaat hier niet (alleen) om een verhaal van 'niet willen' of 'niet goed gepland', maar om een ver-

Bij financieel kwetsbare ouderen hangt de keuze van de woning vooral af van de financiële mogelijkheden, waardoor de eigen voorkeuren op de achtergrond staan.

haal van 'niet kunnen' en/of 'niet weten' welke opties men heeft. Bij financieel kwetsbare ouderen hangt de keuze van de woning vooral af van de financiële mogelijkheden, waardoor de eigen voorkeuren op de achtergrond staan. Deze studie toont aan dat veranderingen in hun woonpad vaak worden aangestuurd door externe omstandigheden.

Daarnaast wordt er binnen het discours van 'anticiperend gedrag', '*moving in time*' en 'vroeger nadenken over later' heel hard uitgegaan van het vrijwillige karakter van verhuizen, en dat is inderdaad cruciaal om te vrijwaren. Het vrijwillige karakter is immers doorslaggevend in hoe een verhuis wordt ervaren (Smetcoren, 2016). Ouderen in ons onderzoek spraken vaker in negatieve zin over verhuizen wanneer ze een gebrek aan inspraak en zeggenschap hadden, dus wanneer de keuze voor hen gemaakt werd. Dat kwam bijvoorbeeld heel scherp aan bod bij sociale huurders die een verplichte verhuizing hebben meegemaakt vanwege een renovatietraject en waar dus boven hun hoofd de beslissing tot renoveren werd genomen. Daarnaast hadden die deelnemers ook beperkte inspraak in de nieuwe woning waar ze werden gehuisvest. Meer investeren in (kwaliteitsvolle) sociale woningen is nodig; de resultaten tonen immers aan dat de toegang tot de sociale huurmarkt een opwaartse beweging is in het woonpad van financieel kwetsbare ouderen, maar het verplichte karakter – of het proces van zo'n uithuiszetting – kunnen we wel in vraag stellen.

Ten slotte tonen de resultaten dat financieel kwetsbare ouderen geen louter passieve actoren zijn in hun woonpad. Resultaten getuigen ook van een grote weerbaarheid wanneer het gaat om (woon)tegenslagen. Dat komt ook terug in het *residential normalcy framework* van Golant (2011). Daarin wordt gesteld dat wanneer ouderen terecht komen in incongruente leefomgevingen er zowel op actieve wijze (bv. zelf actief aan de slag gaan met de woonproblemen omdat professionele hulp te duur is, zoals in het verhaal van Marcel), als op passieve wijze (bv. de gebreken minimaliseren) aan de slag wordt gegaan met woontegenslagen. Deelnemers maakten voortdurend keuzes in hun woonpad. Zowel bij eigenaars, private als sociale huurders moeten prioriteiten gesteld worden op het vlak van wonen: minder noodzakelijke kosten (zoals kapotte meubels vervangen) worden uitgesteld, zodat dringende kosten (zoals de huur of afbetaling) wel kunnen gebeuren. Daarnaast wordt er bespaard op vrije tijd, hobby's en sociale contacten. De gemaakte keuzes liggen niet altijd in lijn met wat de persoon eigenlijk wil. Uit de interviews blijkt dat ouderen heel wat nadenken over de toekomst, maar de hoop ook opgeven wanneer ze zien dat net die toekomstige woonsituatie financieel onhaalbaar blijkt. Het is niet zomaar een kwestie van 'vroeger nadenken over later'.

Referenties

- Bates, L., Kearns, R., Coleman, T., & Wiles, J. (2020). 'You can't put your roots down': Housing pathways, rental tenure and precarity in older age. *Housing Studies*, 35(8), 1442-1467. <https://doi.org/10.1080/02673037.2019.1673323>
- Beer, A., & Faulkner, D. (2011). Housing over the life course: Housing histories, careers, pathways and transitions. *Housing Transitions Through the Life Course*, 15-38. <https://doi.org/10.51952/9781847429360.choo2>
- Boch, S. J., Taylor, D. M., Danielson, M. L., Chisolm, D. J., & Kelleher, K. J. (2020). 'Home is where the health is': Housing quality and adult health outcomes in the Survey of Income and Program Participation. *Preventive Medicine*, 132, 105990. <https://doi.org/10.1016/j.ypmed.2020.105990>
- Burgess, G., & Morrison, N. (2016). Improving housing outcomes: The value of advice and support for vulnerable older people. *Journal of Housing and the Built Environment*, 31, 197-211. <https://doi.org/10.1007/s10901-015-9452-7>
- Clapham, D. (2005). *The meaning of housing: A pathways approach*, 1. Policy Press.
- Coulter, R. (2023). *Housing and life course dynamics: Changing lives, places and inequalities*. Policy Press.
- De Decker, P. (2013). *Eigen woning: geldmachine of pensioensparen?* Garant Uitgevers.
- De Decker, P., & Volckaert, E. (2020). *Oud, arm en huurder: woon- en zorgperspectieven van kwetsbare stedelijke ouderen*. Gompel & Svacina.
- De Witte, N., Smetcoren, A. S., De Donder, L., Dury, S., Buffel, T., Kardol, M. J. M., & Verte, D. (2012). *Een huis? Een thuis! Over ouderen en wonen*. Vanden Broele.
- Koning Boudewijnstichting. (2022). *Kiezen moet kunnen. Ook voor ouderen. De woonzorgomgeving van de toekomst* [Brochure]. Geraadpleegd op 2 september 2024 via https://media.kbs-frb.be/nl/media/9926/NL.Publicatie_Kiezen%20moet%20kunnen
- De Casterlé, B. D., Gastmans, C., Bryon, E., & Denier, Y. (2012). QUAGOL: A guide for qualitative data analysis. *International Journal of Nursing Studies*, 49(3), 360-371. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2011.09.01>
- Golant, S. M. (2011). The quest for residential normalcy by older adults: Relocation but one pathway. *Journal of Aging Studies*, 25(3), 193-205. <https://doi.org/10.1016/j.jaging.2011.03.003>
- Haan, M., & Perks, T. (2008). The housing careers of older Canadians: An investigation using Cycle 16 of the General Social Survey. *Canadian Studies in Population*, 35(2), 223-242. <https://doi.org/10.25336/P6S32X>
- Herbers, D. J., Mulder, C. H., & Môdenes, J. A. (2014). Moving out of home ownership in later life: The influence of the family and housing careers. *Housing Studies*, 29(7), 910-936. <https://doi.org/10.1080/02673037.2014.923090>
- Heylen, K., & Vanderstraeten, L. (2019). *Wonen in Vlaanderen anno 2018*. Steunpunt Wonen.
- Kendig, H. L. (1984). Housing careers, life cycle and residential mobility: Implications for the housing market. *Urban Studies*, 21(3), 271-283. <https://doi.org/10.1080/00420988420080541>
- McAdams, D. P. (2001). The psychology of life stories. *Review of General Psychology*, 5(2), 100-122. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.5.2.100>
- McAdams, D. P. (2008). *The life story interview*. The Foley Center for the Study of Lives. Northwestern University.
- Matz, C. J., Stieb, D. M., Davis, K., Egyed, M., Rose, A., Chou, B., & Brion, O. (2014). Effects of age, season, gender and urban-rural status on time-activity: Canadian Human Activity Pattern Survey 2. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 11, 2108-2124. <https://doi.org/10.3390/ijerph110202108>
- Meeus, B., & De Decker, P. (2015). Staying put! A housing pathway analysis of residential stability in Belgium. *Housing Studies*, 30(7), 1116-1134. <https://doi.org/10.1080/02673037.2015.1008424>

- Petersen, M., & Tilse, C. (2023). Women's life course and precarious housing in older age: An Australian qualitative study. *Housing Studies*, 1-23.
- POD Maatschappelijke Integratie. (2024). Armoedebaarometer. Geraadpleegd via <https://www.armoedecijfers.be/>
- Rowles, G. D., & Bernard, M. (2013). The meaning and significance of place in old age. *Environmental Gerontology: Making Meaningful Places in Old Age*, 3-24.
- Sattari, Z., Weitkamp, G., & Meijering, L. (2023). What happens behind doors? Exploring everyday indoor activities when ageing in place. *Journal of Aging Studies*, 64, 101109. <https://doi.org/10.1016/j.jaging.2023.101109>
- Segers, K., & De Decker, P. (2011). *Woonpaden van kwetsbare bewoners: een studie met (ex-) thuislozen in Oostende*. Steunpunt Ruimte en Wonen.
- Skobba, K. (2023). Housing careers and housing pathways: Conceptual evolution or confusion? *Housing, Theory and Society*, 40(4), 485-502. <https://doi.org/10.1080/14036096.2023.2205403>
- Smetcoren, A.-S. (2016). *I'm not leaving!? Critical perspectives on Ageing in Place* (PhD dissertation). University Press.
- Smetcoren, A.-S., De Donder, L., Dury, S., De Witte, N., Kardol, T., & Verte, D. (2017). Refining the push and pull framework: Identifying inequalities in residential relocation among older adults. *Ageing & Society*, 37(1), 90-112. <https://doi.org/10.1017/S0144686X15001026>
- Smetcoren A.-S., Ielegems, E., & Petermans, A. (2024). Oost west, thuis best... of toch niet? Vroeger nadenken over later-inzichten vanuit woonverhalen van ouderen. In D. Verté, J. Vranken, P. De Decker, & R. Crivit (Reds.), *Recht op grijs. Bouwen aan ouderenbeleid* (pp. 167-180). Gompel & Svacina.
- Sohaimi, N. S., Abdullah, A., & Shuid, S. (2017). A review on housing pathways approach for young professionals housing affordability. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 7(6), 957-967. <http://dx.doi.org/10.6007/IJARBS/v7-i6/3056>
- Statbel. (2024). *Risico op armoede en sociale uitsluiting: meer dan 2,1 miljoen Belgen lopen risico op armoede of sociale uitsluiting*. Geraadpleegd op 2 september 2024 via <https://statbel.fgov.be/nl/themas/huishoudens/armoede-en-levensomstandigheden/risico-op-armoede-sociale-uitsluiting?>
- Stone, R. I. (2020). The housing challenges of low-income older adults and the role of federal policy. *Ageing Policy and Politics in the Trump Era*, 35-51. Routledge.
- Stones, D., & Gullifer, J. (2016). 'At home it's just so much easier to be yourself': Older adults' perceptions of ageing in place. *Ageing and Society*, 36, 449-481. <https://doi.org/10.1017/S0144686X14001214>
- Switsers, L., Stegen, H., Van Regenmortel, S., & De Donder, L. (2021). Onderzoek naar de levensloop van ouderen: ervaringen met het McAdams-levensverhaalinterview. *KWALON*, 26(1), 53-63. <https://doi.org/10.5117/KWA2021.1.006.SWIT>
- Vanhoutte, B., Wahrendorf, M., & Nazroo, J. (2017). Duration, timing and order: How housing histories relate to later life wellbeing. *Longitudinal and Life Course Studies*, 8(3), 227-244. <https://doi.org/10.14301/lcs.v8i3.445>
- Weeks, L. E., & LeBlanc, K. (2010). Housing concerns of vulnerable older Canadians. *Canadian Journal on Aging/La Revue Canadienne du Vieillessement*, 29(3), 333-347. <https://doi.org/10.1017/S0714980810000310>

Noten

1. De armoededrempel in België is gelijk aan 60% van het nationaal mediaan beschikbaar huishoudinkomen na sociale transfers (sociale zekerheid- en bijstandsuitkeringen) en wordt aangepast aan de samenstelling en de grootte van het huishouden. Voor een alleenstaande lag de Belgische armoededrempel in 2023 op 1.450 euro per maand; voor een gezin met twee volwassenen en twee kinderen was dat 3.056 euro per maand.
2. Volgens de definitie van de armoedebaarometer is er sprake van overmatige woonkosten wanneer de totale huisvestingskosten (zonder huisvestingstoelage) meer dan 40% van het beschikbare inkomen betreffen.
3. Met woonzekerheid wordt bedoeld 'de mogelijkheid om in de woning te blijven wonen zolang de bewoner dat wenst'.
4. De vaststelling of een deelnemer financieel kwetsbaar was, is gebaseerd op een momentopname tijdens het invullen van de vragenlijst. We kunnen geen conclusies trekken over de financiële situatie tijdens hun leven, aangezien dat niet werd onderzocht.
5. Het subjectieve inkomen van deelnemers werd bevraagd met de volgende vraagstelling: 'Hoe komt uw huishouden maandelijks rond met het totale gezinsinkomen?'.